

Хорхе Луис Борхес
КНИГА ОД СОНИШТА

Изданието е поддржано од Министерството за култура на
Република Северна Македонија

Република Северна Македонија
Министерство за култура

БИБЛИОТЕКА – ARS MAGNA

Главен уредник
Филип Димевски

Наслов на оригиналот
Jorge Luis Borges, *Libro de sueños*

Copyright © 1995, Maria Kodama
All rights reserved

Превод од шпански јазик
Сања Михајловиќ-Костадиновска

Лектура
Ирена Ралева

Компјутерска обработка
Бегемот

Ликовно уредување
Ѓорѓе Јовановиќ

© Сите права на изданието ги има – БЕГЕМОТ ДООЕЛ
Забрането е копирање, умножување и објавување на де-
лови или на целото издание во печатени или електронски
медиуми без писмено одобрение од издавачот.

Хорхе Луис Борхес

КНИГА ОД СОНИШТА

Скопје, 2022

Содржина

ПРЕДГОВОР	7
ПРИКАЗНАТА ЗА ГИЛГАМЕШ	11
БЕСКОНЕЧНИОТ СОН НА ПАО ЈУ	18
БОГ УПРАВУВА СО СУДБИНАТА НА ЈОСИФ, СИН НА ЈАКОВ, А ПРЕКУ НЕГО И СО СУДБИНАТА НА ИЗРАЕЛ	20
ЈОСИФ, ГЛАВНИОТ ПЕХАРНИК И ГЛАВНИОТ ПЕКАР НА ФАРАНОТ	22
ЈОСИФ ГИ ТОЛКУВА СОНИШТАТА НА ФАРАНОТ	24
БОГ РАЗГОВАРА НА СОН СО СВОИТЕ СЛУГИ	26
ДАНИЕЛ И СОНИШТАТА НА НАВУХОДНОСОП	28
СОНОТ НА МАРДОХЕЈ	33
СОНОТ НА АВИМЕЛЕХ	35
СОНОТ НА ЈАКОВ	36
СОНОТ НА СОЛОМОН	37
БЕСМИСЛЕНОСТА НА СОНИШТАТА	39
ЗА УМЕРЕНОСТА	40
ПРОРОЧКИ ВИДЕНИЈА	41
ДВОЕН СОН	49
БОЖИОТ АНГЕЛ ВО СОНИШТАТА НА ЈОСИФ	51
ПРИКАЗНАТА ЗА КЕСИ	53
СОНИШТАТА ПОТЕКНУВААТ ОД SEBC	57
ДВЕТЕ ВРАТИ	58
СОНОТ НА ПЕНЕЛОПА	60
МАРТОВСКИ ИДИ	61
ОД ЕПИСТОЛАРНИОТ ДНЕВНИК НА КАЈСАР УПАТЕН ДО ЛУКИЈ МАМИЛИЈ ТУРИН, НА ОСТРОВОТ КАПРИ	63
ИНЦЕСТОТ	65
СОНОТ НА СКИПИОН	66
ОД ЕПИСТОЛАРНИОТ ДНЕВНИК НА КАЈСАР УПАТЕН ДО ЛУКИЈ МАМИЛИЈ ТУРИН, НА ОСТРОВОТ КАПРИ	71
ЛОШО ПРОТОЛКУВАНИЕОТ СОН	73
ДОМАШНИ СОНИШТА	74
ДОКАЗ	76
ОБИЧЕН СОН	77
ЗА ПРИРОДАТА НА СОНИШТАТА	78
ШТО Е СОНОТ	84
КОШМАР	85
ЗА СОНИШТАТА	86
ЦЕНЕТ ДАР	91
КАЕДМОН	92
ТРЕБА ДА СЕ ПРАВИ РАЗЛИКА	95
ПОСЛЕДНАТА ПОСЕТА НА БОЛНИОТ ВИТЕЗ	96
КОНФУЦИЈ ЈА СОНУВА СОПСТВЕНАТА СМРТ	100
БЕЛАТА СРНА	102
СЕ СЛУЧУВА	103
НЕМА ПОПЛАКИ	105
СОНОТ ЗА ТАТКОВИНАТА	106
СОНУВА БЛАГОРОДНИКОТ ОД КУЛАТА	107
УЧТИВОСТ	115
DER TRAUM EIN LEBEN	116
УЛРИКА	117
ТРЕТА КНИГА ЗА ФАНТАЗИИТЕ НА ГАСПАР ВО НОКТА НОКТА И НЕЈЗИНИОТ ПРИВИД	123
ПОДГОТВУВАЈКИ СЕ	134
„МЕГУ МЕНЕ И МЕНЕ, КАКВА РАЗЛИКА!“	135
ПАТИШТАТА СО КОИ БОГ СЕ СЛУЖИ ЗА ДА ГО ПОТХРАНУВА ДУХОТ	136
СОНОТ НА КАНЦЕЛАРОТ	138
СОНУВА АЛОНСО КИХАНО	140

СМРТТА НА ЕДЕН ПРЕТСЕДАТЕЛ	141
ДОБРИОТ РАБОТНИК	143
ОГЛЕДАЛОТО ОД ВЕТЕР И МЕСЕЧИНА	145
СОНОТ НА МЕЛАНИЈА	147
СОНОТ ЗА СУДНИОТ ДЕН ИЛИ СОНОТ ЗА ЧЕРЕПИТЕ [1606] НА ГРОФОТ ОД ЛЕМОС, ПРЕТСЕДАТЕЛ НА	
СОВЕТОТ ЗА ИНДИЈА	148
БЕСЕДА	149
СОНОТ И СУДБИНАТА	167
ДУШАТА, СОНОТ, РЕАЛНОСТА	169
НЕ ПОСТОИ НЕДОСТОЈНА РАБОТА	171
INFERNO V	173
ПОЛУСОН	174
ПИРАНДЕЛИЈАНА	175
ПАРИСКИ СОН	176
СОНОТ НА КОЛРИЦ	178
СОНИШТАТА НА АСТИЈАГ	184
РОМАНТИКА	187
РАСПРАВИЈАТА ЗА ЛЕБОТ	188
ПОВЕЛЕТЕ	190
МЕЃУ СОН И ЈАВЕ	191
НАСМЕВКАТА НА АЛАХ	204
СОНУВАНИЕОТ	205
СОНОТ НА ЧУАНГ ЦУ	207
СОНОТ НА САРМИЕНТО	208
СОНИШТАТА НА ЛУКИЈАН	209
СЕНКИТЕ СО ЛИЧНО РУВО	211
СОНОТ НА КРАЛОТ	212
DREAMTIGERS	213
ХРАМОТ, ГРАДОТ, АРХЕТИПОВИТЕ, СОНОТ	215
ПОГОВОРКИ И ПЕСНИ	218
ГЛАСОТ НА ОНОЈ ШТО СОНУВА	220
СОНОТ НА ДАЛАМБЕР	222
СОНОТ НА МАКАРИЈ	228
СВЕСНОТО И НЕСВЕСНОТО	229
СОНОТ НА ЕРОС	230
ПЛЕТКА	235
БУДЕЊЕТО НА КРАЛОТ	236
РАГНАРОК	237
ДА СЕ УМРЕ, ДА СЕ СПИЕ, ДА СЕ СОНУВА МОЖЕБИ	240
СОНУВАЊЕ	242
IN ILLO TEMPORE	244
ЕПИЗОДАТА СО НЕПРИЈАТЕЛОТ	247
ВИСТИНА ИЛИ НЕ?	249
СОНОТ ЗА НАФТАТА	250
ОДРАЗ	251
СОНОТ ЗА КРСТОТ	252
ТАМАМ ШУД	255
СКРИЕНИОТ ЕЛЕН	257
СОНОТ НА ПЕДРО ЕНРИКЕС УРЕЊА	259
ПРИКАЗНА ЗА ДВАЈЦА ШТО СОНУВАЛЕ	261
НА ХУЛИО ФЛОРО	264
РОЗАТА НА СВЕТОТ	265
ТЕОЛОГИЈА	266
СОН	270
ВРАЌАЊЕТО НА УЧИТЕЛОТ	272
ПРЕСУДА	274
12 МАЈ 1958	276
ОБЈАСНУВАЊЕ	278

ПРЕДГОВОР

Во еден есеј објавен во Спектејтор (септември 1712 г.), поместен во оваа книга, Џозеф Адисон забележува дека човечката душа, кога сонува одвоена од телото, тоа истовремено претставува театар, глумци на сцената и публика. Би можеле да додадеме дека е воедно и авторот на дејството што се гледа. Има аналогни места кај Петрониј и дон Луис де Гонгора.

Буквалното читање на метафората на Адисон би можело да наведе на една опасно привлечна претпоставка дека соништата се најстариот и не помалку сложен книжевен вид. Оваа интересна претпоставка, со која лесно би се согласиле за потребите на овој предговор, како и за читањето на текстот, би можела да го оправда составувањето на една општа историја на соништата и на нивното влијание врз книжевноста. Оваа разнородна збирка, составена заради разонода на љубопитниот читател, ќе понуди само дел од тој материјал. А

целта на таа хипотетичка историја би била да ги истражи еволуцијата и разгранувањето на подвидови на тој древен жанр, од пророчките сониишта на Истокот до алегоричните и сатиричните сониишта во Средниот век, па сè до подигрувањата на Карол и на Франц Кафка. Би биле издвоени, секако, сонииштата измислени од сонот и сонииштата измислени од јавето.

Оваа книга од сониишта што читателите ќе можат повторно да ги отсонуваат, ги вклучува ноќните сониишта – како, на пример, тие што ги потпишувам јас – дневните сониишта, како доброволна активност на нашиот ум, и други сониишта од непознато потекло, како да речеме, англосаксонскиот Сон за крстот.

Шестата книга од Ајнеида ја следи традицијата на Одисеја и во неа се вели дека има две божествени врати преку кои сонииштата доаѓаат до нас: едната е од слонова коска, низ која доаѓаат лажливите сониишта, а и другата, направена од животински рог, низ која доаѓаат пророчките сониишта. Со оглед на избраните материјали, би можело да се каже дека поетот почувствувал на еден опскурен начин дека сонииштата што ја предвидуваат иднината се помалку вредни од лажливите, дека се спонтан изум на човекот што спие.

Особено внимание заслужува еден конкретен вид сониишта. А тука мислам на кошмарите, што на англиски се нарекуваат nightmare или ноќна кобила, збор според кој Виктор Иго ја сковал метафората cheval noir de la nuit, иако според етимолозите попрво одговара на ноќна измислица или приказна. Германскиот

еквивалент алр, алудира на елф или на инкуб што го измачува сонувачот и му предизвикува ужасни слики. Грчкиот термин ephialtes, доаѓа од аналогно суеверие.

Колриџ напишал дека сликите од јавето будат чувства, додека на сон чувствата будат слики. (Какво ли мистериозно и комплексно чувство, плод на некаков сон, се родило за Кублај Кан?) Ако во собава влезе тигар, ќе почувствуваме страв; ако почувствуваме страв во сонот, ќе создадеме тигар. Ова би била причината зошто нашето чувство за тревога има визионерска природа. Го зедев тигарот како пример, но бидејќи стравот ѝ претходи на провизорната појава, за да го разбереме, ние можеме да го проектираме на каков било друг облик, што на јаве не мора нужно да е страшен. Мермерна биста, подрум, другата страна на паричката, огледало. Нема нешто во универзумот што не може да прерасне во ужас. Оттаму, можеби, произлегува необичната нота во кошмарот, сосема различна од ужасот и од ужасите што може да ни ги приреди јавето. Германските народи се чини дека биле почувствителни од романските на злото што притаено демне; да се потсетиме на непреводливите зборови: eery, weird, uncanny, unheimlich. Секој јазик го произведува тоа што му е потребно.

Уметноста на ноќта полека навлегувала во уметноста на денот. Инвазијата трае со векови; царството на болката во Божествената комедија не е некаков кошмар поради потиснат немир, освен можеби во Четвртото пеење;

тоа е место каде што се случуваат свирепи нешта. Поуката од ноќта не е лесна. Соништата во Светото писмо не се во стилот на некаков сон; тоа се пророштва што на прилично кохерентен начин го движат механизмот на метафорите. Соништата на Кеведо се чинат како дело на човек што никогаш не сонувал, како Кимеријците што ги споменува Плиниј. Потоа ќе дојдат другите. Влијанието на денот и на ноќта ќе биде реципрочно; Бекфорд и Де Квинси, Хенри Џејмс и По, влечат корени од кошмарот и умеат да внесат немир во нашите ноќи. Не е неверојатно митологиите и религиите да имаа аналогно потекло.

На крајот, би сакал да остане забележана мојата благодарност кон Рој Бартоломеу¹ и неговата научна пожртвуваност, без која составувањето на оваа книга не ќе беше можно.

Х.Л.Б.

Буенос Аирес, 27 октомври 1975.

¹ Аргентински критичар, писател, новинар. Бил уредник на некои дела на Борхес. (Сите забелешки се на преведувачката, освен ако е поинаку наведено.)

ПРИКАЗНАТА ЗА ГИЛГАМЕШ

Гилгамеш, којшто беше две третини бог, една третина човек, живееше во Урук. Беше непобедлив меѓу војниците и владееше со цврста рака: момчињата му беа верни, а ни една девојка не беше поштедена. Народот молеше Бог да ги заштити, и господарот на небото ѝ нареди на Аруру (божицата што го имаше направено првиот човек од глина) да изваја суштество што ќе може да му се спротивстави на Гилгамеш и да го успокои народот.

Аруру создаде битие што го нарече Енкиду. Беше влакнесто, имаше долга сплетена коса, се покриваше со крзно, живееше со сверовите и јадеше трева. Исто така, ги отстрануваше стапците и ги спасуваше животните. Кога Гилгамеш дозна за ова, нареди да му одведат гола девојка. Енкиду спиеше со неа седум дена и седум ноќи и потоа газелите и сверовите веќе не го познаваа и тој забележа дека веќе не трча толку лесно. Беше се престорил во човек.

Девојката забележа дека Енкиду се беше разубавил. Го покани да ја посети блескавата

палата каде што богот и божицата седеа еден до друг, а потоа и во Урук, каде што владееше Гилгамеш.

Беше денот спроти Нова година. Гилгамеш се подготвуваше за ритуалното венчавање, кога се појави Енкиду и го предизвика. Толпата, иако беше преплашена, почувствува олеснување.

Гилгамеш сонуваше дека стои под ѕвездите и дека во тој миг од небото паѓа стрела што не може да се извади. Потоа, една огромна секира се забодува среде градот.

Мајка му му рече дека сонот го предвидува доаѓањето на некој силен човек, што подоцна ќе му биде пријател. Започнаа да се борат и Енкиду го фрли Гилгамеш во правта и забележа дека тој не е горделив тиранин туку храбар човек што не може лесно да се заплаши. Му помогна да стане, се прегрнаа и станаа пријатели.

Гилгамеш, кој беше склон кон разни ризични потфати, му предложи на Енкиду да исечат кедар од светата шума. „Нема да биде лесно – му одговори Енкиду – бидејќи шумата ја чува монструмот Хумбаба, со громок глас и едно око, од чиј поглед се скаменува секој што ќе погледне во него; фрла оган од носот, а со здивот сее смрт.“

– Што ќе им кажеш на твоите деца кога ќе те прашаат што правеше на денот кога падна Гилгамеш?

Енкиду се согласи.

Гилгамеш им го кажа планот на старешините, на богот сонце, на сопствената мајка, небесната кралица Нинсун, но никој не го одобри. Нинсун, која ја познаваше тврдоглавоста на сво-

јот син, го замоли богот сонце да го заштити и тој се согласи. Тогаш го именуваше Енкиду за негов почесен гаваз.

Гилгамеш и Енкиду дојдоа до планината со кедар. Сонот ги совлада.

Гилгамеш сонуваше дека планината се срушила врз него и еден строен маж го спасил од товарот врз него и му помогнал да се исправи.

Тогаш Енкиду рече: – Очигледно е дека ќе го победиме Хумбаба.

Енкиду сонуваше дека небото одекнало и дека земјата се затресла, дека завладеала темница и потоа удрил гром што предизвикал пожар и небото сеело смрт, сè додека светлината не заслабнала, огнот не се изгаснал и искрите што паѓале од небото не се престорице во пепел.

Гилгамеш го разбра лошиот предзнак, но му рече на Енкиду да продолжат. Кутна еден од кедарите и Хумбаба се струполи. За првпат Гилгамеш почувствува страв. Но со заеднички сили, двајцата пријатели го соборија чудовиштето и му ја отсекоа главата.

Гилгамеш си ја истресе правта и се облече во кралското руво. Божицата Иштар му пристапи и побара од него да му биде љубовница: ќе го опсипе со богатства и ќе биде опкружен со секакви задоволства. Но Гилгамеш ја познаваше непопустливата предавничка Иштар, која го убила Тамуз и други неброени љубовници. Откако беше одбиена, Иштар побара од својот татко врз земјата да го фрли небесниот бик и се закани дека ќе ги сруши портите од пеколот и ќе дозволи мртвите да надвладаат со живите.

– Кога бикот ќе се симне од небото, седум години ќе владеат беда и глад на земјата. Го предвиде ли тоа?

Иштар одговори потврдно.

Тогаш бикот беше фрлен на земјата. Енкиду го фати за роговите и му заби меч во вратот. Заедно со Гилгамеш му го извадија срцето и му го принесоа на богот сонце.

Иштар ја гледаше битката од сидините на Урук. Скокна преку бедемите и фрли анатема врз Гилгамеш. Енкиду го откорна опашот на бикот и ѝ го фрли в лице на божицата.

– Би сакал истово да ти го направам!

Иштар беше поразена и народот воодушевено ги поздравува тие што го победија небесниот бик. Но, со боговите нема шега.

Енкиду сонуваше дека боговите свикале собрание за да заседаваат за тоа кој сноси поголема вина во врска со смртта на Хумбаба и небесниот бик – тој или Гилгамеш. Тој што има поголема вина, ќе умре. Не успеваа да се договорат и тогаш, Ану, таткото на боговите, рекол дека Гилгамеш не само што го убил Хумбаба, туку и го пресекол кедарот. Расправијата се разгорела и боговите почнале да се навредуваат еден со друг. Енкиду се разбуди без да ја дознае крајната пресуда. Му го раскажа сонот на Гилгамеш и по долгата несоница што следуваше, се сети на својот безгрижен живот меѓу сверовите. Но се чинеше дека слуша гласови што сакаа да го утешат.

По неколку ноќи, повторно сонуваше сон. Громок глас доаѓал од небото и едно чудовишно суштество со глава на лав и орелски канци

го грабнал и го однел во бездната. Од рацете му израснале пердуви и почнал да наликува на суштеството што го носело. Сфатил дека е мртов и дека харпијата го носи по патот од каде што нема враќање. Стигнале до царството на темни-ната, каде што го опколиле душите на земните великодостојници. Сега биле уморни демони со пердувести крилја што се хранат со остатоци. Кралицата на пеколот читала од својата плоча и ги одмерувала животните постапки на мртвите.

Кога се разбуди, двајцата пријатели ја дознаа пресудата на боговите. Гилгамеш го покри лицето на својот пријател со невестински вел, и со чувство на огромна болка, помисли: „Сега, веќе го видов лицето на смртта.“

На еден остров на крајот од земјата живееше Утнапиштим, еден многу, многу стар човек, единствениот смртник што успеал да ја избегне смртта. Гилгамеш реши да отиде кај него за да ја дознае тајната за вечен живот.

Стигна на крајот на светот каде што високо кон небото се издигаше планина со два идентични врва, а во нејзиното подножје се наоѓаше пеколот. Имаше една порта што ја чуваа страшни и опасни суштества, половина човек, половина скорпија. Решително продолжи и им рече на чудовиштата дека оди да го најде Утнапиштим.

– Никој нема дојдено кај него ниту ја има дознаено тајната за вечен живот. Ние го чуваме патот кон сонцето, што ниеден смртник не смее да го премине.

– Јас ќе го сторам тоа – рече Гилгамеш, а чудовиштата откако увидоа дека не се работи за обичен смртник, го пуштија да помине.